

MEKTEB-İ TIBBİYE'NİN 1850-51 ÖĞRETİM YILI FAALİYET RAPORU VE MEZUNİYET TÖRENİ*

Yeşim Işıl Ülman**

1840'lı ve 1850'li yıllarda Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin yıl sonu mezuniyet törenlerinde Padişah'a arz edilen yıllık faaliyet raporları, bu okulun tarihi hakkında orijinal bilgiler içeren önemli kaynaklardır. Okulun, Galata Sarayı'nda faaliyet gösterdiği 1838-1848 yıllarına ait beş rapor (ilki 1842 tarihlidir) tarafımızdan çeşitli yayınlarda incelenmiş olup,¹ Humbarahane Kışlası'nda bulunduğu yıllarda hazırlanan raporları ise yayına hazırlanmaktadır.

Bu çalışmamızın konusu olan 1850-1851 öğretim yılı faaliyet raporu, 21 Haziran 1851 Cumartesi günü, Humbarahane Kışlası'nda, halka açık görkemli bir mezuniyet töreni sonunda Padişah Abdülmecid'e sunulmuştur.²

Tıbbiye'nin Galatasaray'daki binası 11 Ekim 1848 tarihinde çıkan Beyoğlu yangınında harap olduğundan, okul aynı yıl Humbarahane Kışlası'na taşınmıştır. 1850-51 raporunun yazıldığı tarihte, bu kışlada iki senedir eğitim vermektedir. Aynı kışlada "Mühendis ve Topçu Mektebi" de faaliyet göstermektedir. 21 Haziran 1851 günü subaylar, mühendis ve topçu müfrezeleri, Tıbbiye hocaları ve öğrencileri, kışla kapısından iskeleye kadar Padişah'ın geçeceği güzergâhta sıralanmışlar; Sultan Abdülmecid'i, Sadrazam'ı ve bazı nâzırları iskelede top atışları, trampet ve sevinç gösterileriyle karşılamışlardır. Önce, "Mühendis ve Topçu Mektebi"nin mezuniyet imtihanları yapılmış, Padişah bir süre dinlendikten sonra, Mekteb-i Tıbbiye'nin on birinci öğretim yılı mezuniyet töreni başlamıştır.

* Bu çalışma, 22-24 Mayıs 2000 tarihinde İzmir'de yapılan VI. Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, 34303 Cerrahpaşa, İstanbul. yesimul@yahoo.com

¹ Yeşim Işıl Ülman, *Journal de Constantinople*'a Göre Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin Galatasaray Dönemi, basılmamış yüksek lisans tezi, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Danışman Doç. Dr. Nuran Yıldırım, İstanbul 1994, 148 s.; "Galatasaray Tıbbiyesi'nin Yıllık Faaliyet Raporları 1842-1848," *I. Edirne Sarayı Sempozyumu Bildirileri*, 25-27 Kasım 1995 Edirne. Yay. Haz. E. Bilal, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yay. Nr.16, Edirne 1999, s. 249-259; "Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de Mezuniyet Törenleri ve Öğrencilerin Teşekkürü," *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri* (Ankara, 16-18 Mart 1998), Yay. Haz. E. Kahya ve diğerleri, Ankara 1998, s. 123-138; "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin 1846-1847 Öğretim Yılı Faaliyet Raporu," *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı 4, İstanbul 1998, s. 117-148; *Gazette Médicale de Constantinople*'un Tıp Tarihimizdeki Önemi, basılmamış doktora tezi, Danışman: Prof. Dr. N. Yıldırım, İ. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 1999, s. 73-76.

² *Journal de Constantinople, Echo de l'Orient*, 6ème année, Nr. 311, 24 Juin 1851.

Mekteb-i Tıbbiye'nin 1850-51 öğretim yılı mezuniyet töreni

Mekteb-i Tıbbiye'nin on birinci öğretim yılı mezuniyet törenine, o yılın hekim adaylarının imtihanı ile başlanmıştır. Bu adaylar (Akif İbrahim, Marc Apostoli, Hasan Mahmud, Andon Ohannes, Mehmed Abdullah, Spiridon Jean, Miltiade Consantine, Constantine Belisaire) sınav kurulu tarafından kendilerine yöneltilen soruları cevaplamışlardır. Bundan sonra öğrenciler, okul hocaları ile Mektep Nâzır Muavini Dr. Nuri Bey tarafından müfredat programındaki konulardan hazırlanarak bir kutuya yerleştirilmiş sorular içinden rasgele seçtiklerini yanıtlamışlardır. Öğrencilerin bütün cevapları başarılı olmuştur. Sınavdan sonra, Müslüman adaylar *Kur'an'a*, Hristiyanlar da *İncil'e* el basarak, mesleklerini hakkıyla yerine getireceklerine dair hekim yemini etmişler ve Padişah'a bağlılıklarını sunmuşlardır.

İdadi dönemi öğrencileri Mehmed Süleyman ve Muhiddin Ahmed, Arapça hocası İsmail Efendi'nin Arapça sözdizimine ait sorularını başarıyla cevaplamışlardır.

Muallim Balasidès 6. sınıftan iki öğrenciye deneyle cevaplayacakları sorular sormuştur. Panayoti Dimitri pilin yapımını anlatırken, 1 dm uzunluğundaki demir teli pilin kuvvetiyle kızdırarak açıklamalarını örneklemiştir. Aynı sınıftan Sava, elektriğin işlevini anlatmış, turnike deneyi, elektrik çanı düzeneği yardımıyla anlattıklarını deneylerle açıklamıştır. Öğrencilerin cevapları ve yaptıkları deneyler izleyiciler tarafından ilgiyle izlenmiştir.

Bunun ardından 3. sınıftan İsmail Salih ile 2. sınıftan Ali Tahsin, Sultan Abdülmecid'e hitaben Fransızca bir teşekkürname okumuşlardır. Bu teşekkürnamenin, okul nazırı Ziver Efendi tarafından hazırlanan Türkçe manzumesi, yine Ali Tahsin Efendi tarafından sunulmuş ve izleyicilerde hayranlık uyandırmıştır.

Teşekkürnamelerin okunmasından sonra, her iki okulun başarılı öğrencilerine ödülleri verilmiş; Padişah, Mühendishane Mektebi müdürü Bekir Paşa ile Tıbbiye nazırı Ziver Efendi'yi kutlamıştır. Son olarak, Mühendishane öğrencileri tarafından bronz ve taştan yapılmış haritalar ile istihkâm çalışmalarının bulunduğu sergiyi gezen Sultan Abdülmecid, 29 Ramazan 1267/28 Temmuz 1851 Pazartesi günü meydana gelmesi beklenen güneş tutulmasına dair öğrencilerin yaptıkları hesapları incelemiştir.

Yedi saat süren bu törenden sonra, Padişah top atışlarıyla selamlanarak iskeleden (yaz ayları sebebiyle ikamet etmekte olduğu) Beylerbeyi Sarayı'na uğurlanmıştır.

Mekteb-i Tıbbiye'nin 1850-51 öğretim yılı faaliyet raporu

Rapor, Mekteb-i Tıbbiye hocaları tarafından hazırlanmıştır. Başında, eğitimin bilimsel kurallar içinde yürütülmesinin okulun görevi olduğu ve bunu sağlamanın da Sıhhiye Meclisi'ne düştüğü belirtilerek her iki kurumun da faaliyetleri ele alınmıştır.

Mektep bünyesindeki Meclis-i Sıhhiye 1850-1851 öğretim yılı döneminde, sivil ve askeri hekimlikle ilgili gerekli düzenlemeleri yapmış, kanun dışı uygulamalara engel olmak için bir sıhhiye zaptiyesi (*médecine légale*) oluşturulmasını kararlaştırmıştır. Meclis'e bağlı olarak, eğitim konusunda bir kanun tasarısı oluşturmak için daha önce görevlendirilmiş bulunan komisyon çalışmalarına devam etmiştir. Bu çerçevede, üç aşamada uygulanmakta olan doktora (mezuniyet) sınavlarının beş aşamaya çıkarılması düşünülmektedir.

İki yıl önce açılmış bulunan Küçük Cerrahi Sınıfı bu yıl orduya daha çok sayıda cerrah yollamayı başarmıştır. Bu sınıfta muallim muavinleri hocalık yapmaktadırlar. Raporda bu programda asistanların görev almasının, onlar için hem iyi bir tecrübe fırsatı yarattığı hem de “ülkemizde tek milli dil kabul edilmesi gereken Türkçe ile eğitim için ilk adımın atılmış olduğu” önemle vurgulanmıştır.

1850-51 ders yılında, 5. sınıfın fizik derslerini Dr. Serviçen yerine Mösyö Balasides, 9. ve 10. sınıfın iç hastalıkları derslerini Dr. Fauvel vermeye başlamıştır. İç Hastalıkları Kliniğini ise eskiden olduğu gibi Dr. Rigler tarafından yürütülmektedir.

Raporda, Mekteb-i Tıbbiye'nin idadi ve tıp bölümlerinin ders programları da yer almaktadır:

İdadi sınıfları ders programı

1. Sınıf

1. Kısım

Kâmil ve Rahmet Efendi	Türk Dili
Mehmed Efendi	Arap Dili

2. Kısım

Ignace	Fransızca konuşma
Mehmed Efendi	Arap Dili

3. Kısım

Balthazar	Fransızca konuşma
İsmail Efendi	Arap Dili
Mahmud Efendi	Fransızca yazma

2. Sınıf	
Boghos (Teriaki)	Fransızca Gramer
İsmail Efendi	Arap Dili
Mahmud Efendi	Fransızca Kaligrafi
3. Sınıf	
Guerrieri	Fransızca Sentaks, Coğrafya, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi
Feley	Aritmetik
4. Sınıf	
Lahaille	Fransızca Stili, Kozmoğrafya, Coğrafya, Dünya Tarihi
Feley	Geometri, Cebir

Tıp sınıfları ders programı

5. Sınıf	
Dr.E. Karateodori	Botanik (Asist. İsmail Efendi)
A. Calleja	Kimya
6. Sınıf	
Balasiidès	Fizik
Dr.Wartbichler	Anatomi
7.Sınıf	
Dr.Wartbichler	Anatomi
Dr.Gaspard Sinapyan	Fizyoloji (Asist.Hasib Efendi)
Dr.Etien Karateodori	Zooloji
8. Sınıf	
Dr.S. Archigènes	Müfredat-ı Tıp ve Fenn-i Tedavi (Asist. Emin Bey)
Dr.Mavroyeni	Genel Cerrahi ve Hijyen
Dr.Stepan Bey (Cerrahi Klinik Şefi)	Küçük Cerrahi
9. Sınıf	
Dr.Fauvel	İç Hastalıkları
Dr.Rigler	İç Hastalıkları (Dahiliye Klinik Şefi Dr. Arif Bey)
Dr.Serviçen	Adli Tıp
Dr.Konstantin Karateodori	Cerrahi Klinik (Şef: Stepan Bey)
10. Sınıf	
Dr.Fauvel	İç Hastalıkları
Dr.Rigler	İç Hastalıkları Kliniği
Dr.Konstantin Karateodori	Cerrahi Klinik
Dr.Zohrab	Doğum Dersleri

Eczacılık sınıfı ders programı

1.Kısım	
Calleja	Kimya
Dr. E. Karateodori	Botanik

2.Kısım

Dr.S.Archigènes
A. Calleja

Müfredat-ı Tıb
Eczacılık

Cerrahlık sınıfı ders programı

1.Kısım

Hasib Efendi
Arif Efendi

Küçük Cerrahi
Deskriptif Anatomi

2.Kısım

Emin Bey
Arif Bey

Müfredat-ı Tıb
Anatomi

Ebelik Sınıfı

Dr. Mehmed Efendi

Doğum Dersleri

1850-1851 öğretim yılında ödül kazanan öğrenciler

Tıp Sınıfları: 9. Sınıf, Ahmed Said, Mehmed Hüseyin, Constantin Serjus; 8. Sınıf, Abdülhakim, Yusuf Mehmed, Nicolas Rali; 7. Sınıf, Ömer Halil, Şerafeddin Ahmed, Alexandre Joseph; 6. Sınıf, Hüseyin Hüseyin, Jean Sava; 5. Sınıf, Şemsi Şerif Eustratius Augustin, Karekin Kevork, 4. Sınıf, Mustafa Şakir, Süleyman Kadri, Nicolas Cosma, Nicolas Isidore; 3. Sınıf, Mehmed Mehmed, Abdurrahman Sadık, Tevfik Salih, Vassili Nicolas, Anastas Konstantin; 2. Sınıf, Kadri İbrahim, Mehmed Bekir, Dimitri Stoyano, Nighooghos Ayedisise, Abraham Moiz; 1. Sınıf, Necib Hasan, Ahmed Ali, Ali Davud, Mehmed Mehmed, Ali İbrahim, Akif Mehmed.

Cerrahi Sınıfı: Ahmed İbrahim, Ali Hüseyin.

Tıp sınıfını tamamlayıp doktoralarını veren (mezun olan) öğrenciler: Hüseyin Efendi, Mehmed Efendi, Ahmed Efendi, Rafed Efendi, Hasan Efendi, Akif Efendi, Mehmed Abdullah Efendi, Andon Ohannes, Spiro Yanni (Spiridon Jean)- Marc Apostoly, Nicolas Zaccary, Miltiade Constantin, Athanas Patrocles, Constantin Belisaire, Christophe Patrocle.

Eczacılık sınıfını bitiren öğrenciler: Akif İbrahim Efendi, Mahmud Efendi, Mehmed Efendi, Alexandre Zachos, Théodore Dimitri, Theagène Theodore, Dimitri Nika, Dimitri Theodore, Jean Comenta, Dimitri Dimades.

Küçük Cerrahi sınıfını bitiren öğrenciler: Osman Efendi, Emin Efendi, Besim Efendi, Mustafa Abdullah Efendi, Halil Efendi Ali Efendi, Salih Efendi, Necib Efendi, Hüseyin Efendi, Hüseyin Osman Efendi, Hasib Efendi, Mustafa İbrahim Efendi, Mustafa Mehmed Efendi.

Okuldaki 444 öğrencinin sınıflara göre dağılımı:

İdadi sınıfları

1. Sınıf 132 (1.Kısım 51; 2. Kısım 47; 3. Kısım 34); 2. Sınıf 61; 3. Sınıf 63; 4. Sınıf 46.

Tıp Sınıfları

5. Sınıf 22; 6. Sınıf 13; 7. Sınıf 15; 8.Sınıf 15; 9. Sınıf 14; 10. Sınıf 15.

Eczacılık Sınıfı 13

Cerrahlık Sınıfı 35

Raporda, okuldaki aşılama merkezinde, şubelerde, evlerde ve askeri garnizonlarda 11 000'den fazla insan aşılandığı, İç Hastalıkları ve Cerrahi kliniklerinde 64 hasta muayene edildiği, hocalar ve öğrenciler tarafından 150'den fazla ameliyat yapıldığı, okul polikliniğinde 11 000 hastaya bakıldığı ve 640 çocuk sünet edildiği bildirilmektedir.

Raporda, Dr. Rigler'den boşalan Hastaneler Müfettişliğine Tıbbiye Müdür Muavini Dr. Nuri Bey'in getirilmesinin hastaneler ile okul arası ilişkileri geliştirici ve Sihiye Meclisi'nin işlerini kolaylaştırıcı bir unsur olduğu kaydedilmektedir.

Bağdad'a görevli olarak gönderilen grubun yolladığı parçalar Tabiat Tarihi Müzesi'ne katkıda bulunmuştur. Galatasaray'daki yangında harap olan Tıbbiye 'kitaplığına Sultan Abdülmecid, Alexandre Auvet'in (1804-1864) eserini,³ Jules Crocquet ise Paris Tıp Fakültesi tezleri koleksiyonunu bağışlayarak katkıda bulunmuşlardır. Sultan Abdülmecid'e armağan edilmiş F. Thibert'in patolojik anatomi koleksiyonunun,⁴ talebe eğitiminde kullanmak üzere, Padişah tarafından okula bağışlanması beklenmektedir. Rapor, okulun daha pek çok eksiğinin bulunduğu ve bu konuda saltanat-ı seniyyeden yardım beklendiği ifadeleriyle sona ermektedir.

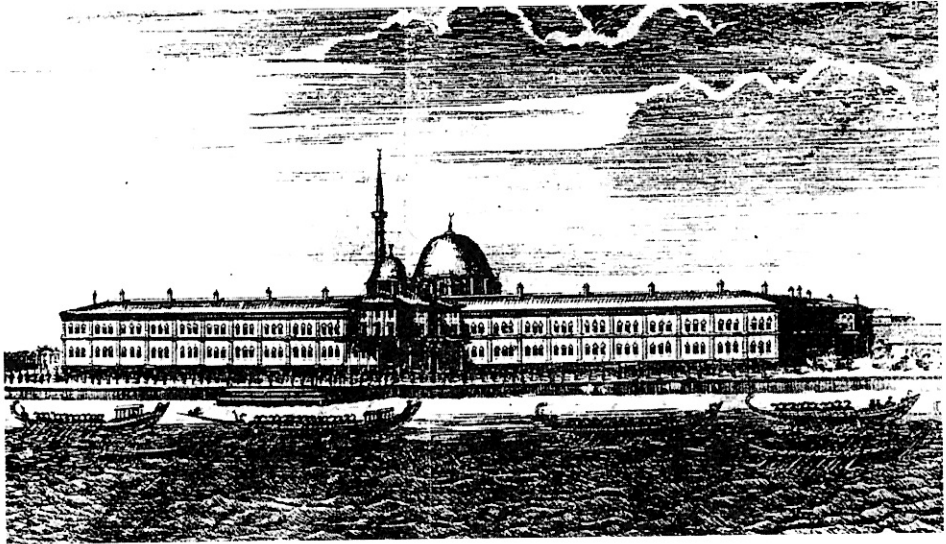
³ A. Auvet'in Bibliothèque Nationale'in baskı eserler kataloğunda kayıtlı olan ilk eseri şu başlığı taşır: *Clinica et iconographia medico-chirurgica, sive Practicarum et anatomo-pathologicarum observationum delectus, quas in nosocomiis Mosquensibus collegit Alex. Auvet, ... typis et figuris expressa Parisiis, moderante Ambr. Tardieu, ...- Parisiis, apud J.-B. Bailliere, 1848, Gr. In-fol. Diğer iki kayıt *Selecta praxis medico-chirurgicae, quam Mosquae exercet Alexandre Auvet* başlığını ve 1848 ve 1851 tarihlerini taşımaktadır. Mekteb-i Tıbbiye'ye bağışlanan kitap bunlardan biri olabilir.*

⁴ Thibert, F. Musée d'anatomie pathologique. Bibliothèque de médecine et de chirurgie pratiques représentant en relief les altérations morbides du corps humain. Paris 1844.

Sonuç

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin 1850-51 öğretim yılı mezuniyet töreni, geleneksel görkemiyle 1851 senesi yaz mevsiminin başında gerçekleştirilmiştir. Bu törende Padişah'a sunulan yıllık faaliyet raporu, daha önce yayınlanmış raporlarla aynı anlatım planını içermektedir. Bu yılın raporu da bir önceki senede olduğu gibi okulun bütün hocaları tarafından hazırlanmıştır. Rapordan, o yılın ders programı, öğretim kadrosu, yeni hocaları, çeşitli bölümlerden mezun olan öğrencilerin adedi ve isimleri, başarılı öğrenciler, öğrenci mevcudu, klinik, poliklinik, aşı bürosunun etkinlikleri, müze ve kütüphaneye katkılar hakkında değerli bilgiler edinmek mümkündür.

1850-51 raporuna özgü değişiklikler arasında, okul bünyesindeki Sıhhiye Meclisi hakkında verilen değerlendirmeler sayılabilir. Bu meclisin icraatının eğitim ile aynı önemde görüldüğü göze çarpmaktadır. Meclisin kararıyla, sağlık hizmetlerinde bir kolluk kuvveti oluşturulmuştur. Yeni eğitim yönetmeliği ise komisyonda tasarı halindedir. Dikkati çeken bir önemli nokta da, Küçük Cerrahi Bölümü'nün mezun sayısının artmasından ve bu bölümde derslerin Türkçe yapılmasından övgüyle söz edilmesidir. Hatta bu sınıftaki eğitim sistemi, Türk dilinde tıp eğitiminin ilk basamağı olarak nitelenmektedir. Bu durum, tıp öğretiminde Türkçeleşme hazırlıklarının sanıldığından daha önceki yıllara dayandığını gözler önüne sermektedir.

Humbarahane Kışlası

(Mahmud Raif Efendi, *Tableau des Nouveaux Reglemens de l'Empire Ottoman*, 1798)

The Imperial Medical School's activity report (1850-51) and the graduation ceremony

Yeşim Işıl Őlman

The 19th century modernisation undertaken by Ottoman administrators greatly influenced the medical education. The first modern medical school, the *Tıphane-i Amire* opened in 1827. Reformed and reorganised, the school reopened in its newly restored building at Galata S rail in 1838. The "Galatasaray period" of the Imperial Medical School (1838-1848) was renowned for its efficient teaching and qualified staff.

Starting from the first graduation year 1842, the annual activity reports prepared by the teaching staff were presented to the Sultan at the graduation ceremonies. They provide us with valuable information about the teaching and the training at the School. The presentation of annual reports continued after the School transferred to the Humbarahane Barracks right after its building was devastated by the 1848 fire.

The present study aims to present the 1850-51 report which comprises detailed information about the teaching programme, staff, student profile, interns, museum and the various activities carried on at the Imperial Medical School. It gives us clues about the initial stages of the movement which led in 1867 to a changeover in the teaching language from French to Turkish.